

Preot Prof. Dr. Constantin PREDA

MODELUL
COMUNITĂȚII APOSTOLICE
DIN IERUSALIM

Editura *Cuvântul Vieții*
București • 2021

- VÖGTLE, A., *La dinamica degli inizi. Vita e problemi della Chiesa primitiva*, Cinisello Balsamo, Paoline, 1991;
- WALKER, W.O., „Jesus and the Tax Collectors”, *JBL*, 97 (1978), 2, pp. 221-238;
- WALTERS, P., *The Assumed Authorial Unity of Luke and Acts: A Reassessment of the Evidence*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008;
- ZERWICK, M., *Grecitas Biblica*, Roma, Pontificio Instituto Biblico, 1966;
- ZIMMERMANN, H., „Die Sammelberichte der Apostelgeschichte”, *BZ*, 5 (1961), pp. 71-82;
- ZIMMERMANN, H., *Metodologia del Nuovo Testamento. Esposizione del metodo storico-critico*, Torino, Marietti, 1971;
- ZHANG, W., *Paul among Jews. A Study of the Meaning and Significance of the Inaugural Sermon in the Synagogue of Antioch in Pisidia (Acts 13:16-41) for his Missionary Work among the Jews*, Eugene, Wipf and Stock, 2011.

Cuprins

Lista abrevierilor / 5

Introducere / 7

I. Condiția ucenicului și exigențele misiunii potrivit scrierilor Sf. Luca / 17

Preliminarii / 17

1. Condiția ucenicului potrivit scrierilor Sf. Luca:

dimensiunea hristologică / 19

a. Crediința / 27

b. Pocăința și convertirea / 29

c. Botezul / 30

2. Dimensiunea ecleziologică a misiunii / 32

a. Învățătura Apostolilor (*didahē tōn apostōlōn*) / 37

b. Comuniunea sau împărtășirea (*koinōnia*) / 38

c. Frângerea pâinii (*klásis toū artoū*) și rugăciunile (*proseukai*) / 41

d. Mărturia înaintea lumii / 43

În loc de concluzii / 44

II. Liturghia cuvântului și Liturghia euharistică

în relatarea despre cei doi ucenici pe cale spre Emaus (Luca 24, 13-35) / 47

Preliminarii / 48

1. Structura narativă și liturgică a istorisirii / 50

2. Doi ucenici pe cale spre Emaus în dialog

cu un Drumeț necunoscut (*Luca 24, 13-27*) / 55

3. Mântuitorul Hristos înviat se face cunoscut la frângerea pâinii (*Luca 24, 28-32*) / 69
4. Cei doi ucenici se întorc la Ierusalim (*Luca 24, 33-35*) / 74

III. Modelul comunității apostolice din Ierusalim

(*Faptele Apostolilor 2-5*) / 79

1. Efectul Pogorării Duhului Sfânt la Cincizecime / 80
2. Rolul sumarelor narative în compoziția cărții / 86
3. Stadiul cercetărilor actuale: tradiție și redactare în cartea *Faptele Apostolilor* / 88
4. Observații de critică literară / 100
5. Cele patru trăsături distinctive ale continuității apostolice (*notae ecclesiae: Faptele Apostolilor 2, 42-47 // Faptele Apostolilor 4, 32-35 // Faptele Apostolilor 5, 12-16*) / 107
 - a. Stăruința în învățătura Apostolilor / 110
 - b. Stăruința în comuniune / 114
 - Excurs: Comuniunea bunurilor: realitate sau idealizare? / 120
 - „Comunismul” în sumarele narative din *Faptele Apostolilor* / 124
 - Interpretarea lui Ernst Troeltsch / 125
 - Definiția lui Degenhardt / 127
 - Poziția lui Kirsopp Lake / 128
 - c. Stăruința în frângerea pâinii / 135
 - d. Stăruința în rugăciuni și cult / 144
 - e. Mărturia înaintea lumii / 148
6. Istoria comunității apostolice ca model / 149

IV. Forme de solidaritate și asistență socială în

Faptele Apostolilor / 163

1. Valorile fundamentale ale ethosului solidar promovat de Mântuitorul / 163

2. Forme de solidaritate în *Faptele Apostolilor* / 176
3. Împărțirea averilor în favoarea săracilor (*Faptele Apostolilor 2, 42-47; 4, 32-35*) / 182
4. Slujirea la mese (*Faptele Apostolilor 6, 1-7*) / 198
5. Colecta din Antiohia – expresie a dragostei dintre Biserici (*Faptele Apostolilor 11, 27-30; 12, 25*) / 203
6. Sf. Pavel – model de solidaritate creștină în *Faptele Apostolilor 20, 32-35* / 208
- Concluzii / 215

V. Rugăciunea în Biserica apostolică:

mărturia *Faptelor Apostolilor* / 217

1. Vocabularul lucan al rugăciunii / 217
2. Rugăciunea comunitară / 225
3. Rugăciunea stăruitoare / 228
4. Diferitele componente ale rugăciunii comunitar-liturgice / 232
5. Liturghia și viața concretă / 234
6. Rugăciunea liturgică și problemele lumii / 236
7. Câteva modele de rugăciune / 241
 - a. Rugăciunea pentru alegerea lui Matia (*Faptele Apostolilor 1, 24*) / 241
 - b. Rugăciunea Bisericii persecutate (*Faptele Apostolilor 4, 24-31*) / 243
 - c. Rugăciunea Sf. Ștefan (*Faptele Apostolilor 7, 59-60*) / 252
- Concluzii / 257

VI. Chipul Sf. Pavel ca model de convertire

în *Faptele Apostolilor* / 259

Preliminarii / 259

1. Arătarea Domnului înviat în apropiere de Damasc și experiența convertirii (*Faptele Apostolilor 9, 1-19; 22, 1-21; 26, 1-23*) / 264

2. Călătoriile Sf. Pavel (*Faptele Apostolilor* 13, 1-14, 28; 15, 36 – 18, 22; 18, 23 – 20, 38) / 286
3. Cuvântările pauline (*Faptele Apostolilor* 13, 16-51; 17, 22-34 și 20, 17-38) / 297
4. De ce Luca nu istorisește procesul, condamnarea și moartea Sf. Pavel? / 304
- Concluzii / 313
5. Reperete cronologice tradiționale și ale principalelor evenimente amintite în *Faptele Apostolilor* / 314
6. Cronologia propusă mai nou de cercetători, cu moartea Sf. Pavel în anul 58 sau 59 / 315

VII. Sinodul Apostolic de la Ierusalim: Modelul pentru luarea hotărârilor în Biserică (*Faptele Apostolilor* 15, 1-35) / 317

- Preliminarii / 317
1. Contextul / 321
 2. Structura internă a textului / 323
 3. Istorisirea lucană a Sinodului: aspectul sincron / 324
 - a. Prologul (*Faptele Apostolilor* 15, 1-3) / 324
 - b. Întrunirea sinodală însoțită de contestările unora (*Faptele Apostolilor* 15, 4-5) / 327
 - c. Reuniunea restrânsă a Apostolilor și preoților însoțită de intense dezbateri (*Faptele Apostolilor* 15, 6-7a) / 329
 - d. Cuvântarea Sf. Petru (*Faptele Apostolilor* 15, 7b-11) / 330
 - e. Un intermezzo cu intervenția lui Barnaba și Pavel (*Faptele Apostolilor* 15, 12) / 334
 - f. Cuvântarea Sf. Iacob și decretul Apostolic (*Faptele Apostolilor* 15, 13-21) / 334
 - g. Hotărârea unanimă și scrisoarea enciclică cu decretul apostolic (*Faptele Apostolilor* 15, 22-29) / 343
 - h. Epilogul (*Faptele Apostolilor* 15, 30-35) / 346
 - În loc de concluzii / 348

VIII. Frângerea pâinii la Troa și învierea lui Eutihie (*Faptele Apostolilor* 20, 7-12) / 355

1. Structura textului și genul literar / 359
2. Critica textuală / 363
3. Critica formelor / 365
 - a. Ziua cea dintâi a săptămânii / 366
 - b. Frângerea pâinii (ἡ κλάσις τοῦ ἄρτου) / 370
 - c. Camera de sus (τὸ ὑπερῶον) / 373
 - d. Vestirea stăruitoare a Cuvântului (διαλέγεσθαι și ὁμιλέω) / 375
4. Istoria tradiției / 376
5. Mesajul teologic / 382

În loc de concluzii / 387

Bibliografie selectivă / 397

I. Condiția ucenicului și exigențele misiunii potrivit scrierilor Sf. Luca

Preliminarii

La întrebarea: „De ce ești creștin?”, o persoană din secolul al XXI-lea ar putea răspunde: „Pentru că mă consider un ucenic al lui Iisus Hristos și urmez tradiția începută de El”. Urmarea lui Hristos a fost, de secole, un mod care a caracterizat angajarea creștinului în societate. Condiția de ucenic al lui Hristos se întemeiază pe credința că Iisus din Nazaret este Mesia lui Israel, Fiul lui Dumnezeu întrupat pentru noi, oamenii, și a noastră mântuire. Impactul pe care l-a avut asupra istoriei omenеști întruparea Sa nu a fost uitat, iar istoria, odată cu El a devenit o istorie a mântuirii. Generațiile de ucenici de-a lungul celor două milenii s-au străduit să nu-L uite și să transmită Evanghelia mântuirii aduse de El prin intermediul cultului și culturii creștine. Influența pe care Mântuitorul Iisus Hristos a exercitat-o asupra contemporanilor Săi, care au avut privilegiul să-L vadă și să creadă, este diferită de cea pe care o are asupra celor care, astăzi, încearcă să creadă și să-L contemple duhovnicește. Pe de o parte, învățătura Sa nouă și cu putere (*didahē kainē kat'exousían*, cf. Marcu

1, 27) nu a ajuns până la noi datorită unor rezumate stenografice sau documentare cinematografice, ci pentru că de-a lungul a douăzeci de secole creștinii au transmis cu fidelitate mai departe mărturia contemporanilor privilegiați ai Mântuitorului Hristos. Pe de altă parte, credința în Persoana Sa divino-umană și fidelitatea față de învățătura Sa impun celor care și-au asumat condiția de ucenici ai lui Hristos exigențe pe măsura dreptarului oferit de cele patru Evanghelii canonice din Noul Testament „așa cum ni le-au lăsat cei ce L-au văzut de la început și au fost slujitori ai Cuvântului [...] ca să ne încredințeze despre temeinicia învățăturii pe care am primit-o” (cf. *Luca* 1, 1-4).

Biserica ne-a transmis nu una, ci patru istorisiri despre viața și activitatea Mântuitorului, în aparență asemănătoare și totuși diferite în înțelegerea dumnezeirii și omenirii Sale. Cele patru Evanghelii canonice constituie, de fapt, patru interpretări diferite ale Persoanei Mântuitorului, alcătuite sub inspirația Sf. Duh, însă stilizate și formulate de mai multe generații de creștini după dispariția primului nucleu de ucenici ai Domnului Iisus. Hristos prezentat de Evangelistul Marcu se comportă diferit de cel prezentat de Luca; Hristos prezentat de Matei vorbește diferit de cel prezentat de Ioan. În mod asemănător, rolul ucenicilor Mântuitorului diferă în cele patru Evanghelii. Vom încerca să schițăm în cele ce urmează cum Evangelistul Luca descrie condiția ucenicului lui Hristos și exigențele misiunii în Evanghelia sa și în *Faptele Apostolilor*, cel de al doilea volum al operei

sale¹⁴. Modul în care Sf. Luca tratează acest argument este unic, deoarece numai el, dintre scriitorii Noului Testament, ne-a lăsat o continuare a Evangheliei sale, în care vorbește despre ce s-a întâmplat după Învierea și Înălțarea Mântuitorului. De aceea, modul în care Sf. Luca prezintă condiția ucenicului lui Hristos și exigențele misiunii creștine este mai dezvoltat decât în celelalte Evanghelii.

Cum îi prezintă, aşadar, Sf. Luca pe ucenicii direcți ai lui Iisus Hristos? În ce fel scrierile Sf. Luca ne pot ajuta pe noi, creștinii secolului al XXI-lea, să evaluăm situația noastră actuală și să rămânem credincioși condiției de ucenici ai lui Hristos.

1. Condiția ucenicului potrivit scrierilor Sf. Luca: dimensiunea hristologică

Potrivit limbajului comun, un „*mathētēs* = discipol sau ucenic” este cineva care învață de la un învățător, maestru (*didáskalos*). Verbul *manthánō*, de la care derivă *mathētēs* are înțelesul de „a învăța”, fie prin asimilarea unei învățături, fie din experiența altcuiva. Afinitatea dintre *mathētēs* și verbul *manthánō* arată că *mathētēs* trebuie înțeles ca desemnând pe cel care se află în legătură cu o altă persoană care-l instruește¹⁵. Termenul latin *discipulus*, de la

¹⁴ Cf. R.F. O'TOOLE, *L'unità della teologia di Luca. Un'analisi del Vangelo di Luca e degli Atti*, Torino, Elledici, 1994 și „Teologia della missione in Luca-Atti”, *Parole di Vita*, 1990, 4, pp. 246-252.

¹⁵ Cf. D. MÜLLER, „Mathētēs”, în: L. COENEN, E. BEYREUTHER, H. BIETENHARD (eds.), *Dizionario dei Concetti biblici del Nuovo Testamento (DCBNT)*, Bologna, Dehoniane, 1991, col. 1706-1712.

care derivă cuvântul românesc „discipol” este raportat la verbul *discere*, „a învăța ceva de la cineva”. Sensul profan al termenului era foarte frecvent în culturile antice, în contextul cărora s-a format colecția de cărți canonice pe care o numim Sfânta Scriptură sau Biblia, însă în sens religios termenul „discipol sau ucenic” pare să fi cunoscut o dezvoltare exclusiv creștină¹⁶.

Relația dintre învățător și ucenic era cunoscută în timpul Noului Testament atât în mediul elenistic, cât și iudaic, deoarece experții Torei se prezentau ca maeștri (*rabbi*) și aveau ucenici (*talmîdîm*), pe care-i instruiău în interpretarea Scripturii și a tradiției Părinților. Și Mântuitorul Hristos a fost numit *rabbi* sau *rabbuni* (cf. *Matei* 26, 25) și *didaskalos* (*Matei* 8, 19; 12, 38 etc.), și El a învățat (cf. *Matei* 4, 23; 26, 55 etc.), a fost înconjurat de o mulțime de ucenici, pe care i-a ales și instruit să-i continue misiunea. Iisus însă a acționat și a învățat cu o autoritate necunoscută până atunci (*Matei* 7, 28 ș.u. *Marcu* 1, 22, 27; *Luca* 4, 32; *Ioan* 7, 46) și, de aceea, condiția ucenicului lui Iisus se deosebește de relația care exista între maestru și ucenic în școlile iudaice sau în școlile filosofice ale antichității.

Există diferențe evidente între condiția unui ucenic iudeu (*talmîd*) și condiția unui ucenic al lui Iisus. În școlile filosofice grecești și în cele rabinice ucenicul era cel care-și alegea școala și maestru, în timp ce în Evanghelii este Mântuitorul Însuși care, cu autoritatea Sa

¹⁶ Cf. J.A. FITZMYER, *Luca Teologo. Aspetti del suo insegnamento*, Brescia, Guernania, 1991, p. 95.

dumnezeiască, îi cheamă pe ucenici și le stabilește condițiile pentru a-L urma (*Marcu* 1, 17; *Luca* 9, 57-62 etc.), așa cum Dumnezeu îi chema pe profeții din perioada vete-rotestamentară. Probabil că acesta este și motivul pentru care verbul *mathêtéuein*, derivat de la *mathêtês* (verb cu înțeles fie stativ, fie activ), se referă la condiția ucenicului lui Hristos: „a fi / a deveni ucenic” și este folosit în Noul Testament numai de patru ori și totdeauna în sens activ, „a face ucenici”: sau a fi de partea lui Iisus (*Matei* 13, 52; 27, 57) sau de partea celor trimiși de Iisus (*Matei* 28, 19; *Faptele Apostolilor* 14, 21). Verbul nu se mai întâlnește în nicio altă scriere a Noului Testament și este necunoscut în greaca precreștină și extrabiblică. Din același motiv, verbul *manthánō*, „a învăța” este rar și este înlocuit de verbul corelativ *didaskō* care descrie, în general, activitatea didactică a Mântuitorului.

În școlile filosofice grecești și în cele rabinice¹⁷ ucenicul căuta să învețe de la maestrul său o doctrină și o metodă pentru a deveni la rândul său maestru; potrivit Evangheliilor, ucenicii I-au urmat Mântuitorului Hristos deoarece El este unicul Maestru (*didaskalos*) și Învățător (*kathēgētês*), de aceea ucenicii Lui nu se pot chema *rabbi*, învățători, părinți, ci frați, deoarece toți au un singur Părinte ceresc (*Matei* 23, 8-10). Ei trebuie însă să aspire la asemănarea

¹⁷ Cf. G. LEONARDI, „Apostolo / Discepolo”, în: P. ROSSANO, G. RAVASI, A. GIRLANDA (eds.), *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica (NDTB)*, Cini-sello Balsamo, Paoline, 1994, pp. 115-116; a se vedea și R. NEUDECKER, „Il rapporto maestro-discepolo nel giudaismo rabbinico”, în: *Dizionario di Spiritualità Biblico-Patristica (DSBP)*, vol. IV, Roma, Borla, 1993, pp. 57-73.

cu El, să asume condiția pe care El ca Om a împărtășit-o (Luca 6, 40; Matei 10, 24-25). Ei, la rândul lor, au datoria să-și facă ucenici (*mathētēuein*), însă pe care să-i consacre Sfintei Treimi prin botezul în numele Tatălui, al Fiului, și al Sf. Duh, învățându-i să păzească toate cele poruncite de Iisus (cf. Matei 28, 19; *Faptele Apostolilor* 14, 21).

În fiecare dintre cele patru Evanghelii canonice, cei care L-au urmat pe Iisus din Nazaret sunt chemați „discipoli, ucenici”, *mathētai*. Fiecare evanghelist menționează, cel puțin o singură dată, pe „ucenicii fariseilor” (cf. Marcu 2, 18; Matei 22, 16; Luca 5, 33), ceea ce ne face să credem că cel puțin acest grup de evrei palestinieni avea ucenici care aderaseră la învățătura lor. Același lucru se poate spune și despre „ucenicii lui Ioan Botezătorul” (Marcu 2, 18; 6, 29; Matei 9, 14; 11, 2; 14, 10).

Dacă luăm în considerare folosirea atât de frecventă a termenului *mathētēs* în Evanghelii și în *Faptele Apostolilor*¹⁸ și o comparăm cu documentația legată de situația iudaismului palestinian din secolul I reiese că termenul *mathētēs* în sens religios descrie probabil un fenomen tipic creștin¹⁹.

Sf. Luca, asemenea celorlalți evangheliști, îl prezintă pe Mântuitorul înconjurat de ucenicii care s-au adunat în jurul Său atrași de învățătura Sa. Luca îl prezintă pe Mântuitorul la începutul activității Sale publice, învățând și predicând în sinagoga din Nazaret (Luca 4). Ultimul verset

¹⁸ Termenul *mathētēs* se întâlnește de 73 de ori în *Matei*, de 46 de ori în *Marcu*, de 37 de ori în *Luca*, de 78 în *Ioan* și de 28 de ori în *Faptele Apostolilor*.

¹⁹ Cf. J.A. FITZMYER, *Luca Teologo...*, p. 98.

din capitolul 4 rezumă activitatea învățătoare a Mântuitorului: „și propovăduia în sinagogile Galileii” (Luca 4, 44). Ucenicii sunt menționați pentru prima dată în *Evanghelia după Luca* în 5, 30, într-o controversă cu fariseii.

Pe acești ucenici Iisus i-a ales prin Duhul Sfânt (*Faptele Apostolilor* 1, 2) și i-a chemat să-i urmeze, iar după ce i-a instruit, i-a trimis să propovăduiască, dăruindu-le și puterea de a vindeca (Luca 6, 13; 9, 1-6). „Și când s-a făcut ziuă, a chemat la Sine pe ucenicii Săi și a ales din ei doisprezece, pe care i-a numit Apostoli” (Luca 6, 13). Întâlnim în acest text trei termeni importanți: ucenici, doisprezece, apostoli. Numai Sf. Luca menționează în mod explicit că Iisus a ales pe cei doisprezece din mulțimea ucenicilor (cf. Matei 10, 1; Marcu 3, 13-15) pe care i-a chemat Apostoli (Matei 10, Marcu 2, Luca 6)²⁰. În Noul Testament, în general, „apostol” este un titlu atribuit nu numai celor doisprezece, ci și altor „trimiși” să îndeplinească o misiune²¹. Sf. Luca îi identifică pe cei doisprezece cu Apostolii aleși de Iisus, iar pe Apostoli cu cei doisprezece. El are o concepție mai amplă și mai puțin determinată în ceea ce privește condiția ucenicului lui Hristos; numai el vorbește de

²⁰ Cf. K. STOCK, „Il discepolo di Gesù nei vangeli sinottici”, în: *DSBP*, vol. IV, pp. 88-104.

²¹ Acest titlu este acordat lui Barnaba și Saul (*Faptele Apostolilor* 14, 4, 14), lui Matia (în mod implicit în *Faptele Apostolilor* 1, 26), probabil și lui Andronic și Iunias (*Romani* 16, 7; depinde de interpretarea versetului 7b); și fraților nemenționați din 2 *Corinteni* 8, 23. Sf. Pavel insistă asupra dreptului său de a purta acest titlu (1 *Corinteni* 9, 1; *Galateni* 1). Cf. și 1 *Corinteni* 15, 7, unde „toți Apostolii” par să fie un grup distinct de cel al celor doisprezece (1 *Corinteni* 15, 5).

„mulțime multă de ucenici” (*Luca* 6, 17) în introducerea cuvântării din câmpie (*Luca* 6, 20-49) și de „toată mulțimea ucenicilor” (*Luca* 19, 37, în momentul intrării lui Iisus în Ierusalim). La sfârșitul Evangheliei, Hristos înviat le-a poruncit „celor unsprezece și celor ce erau împreună cu ei” (*Luca* 24, 33) să „fie martorii învierii” (*Luca* 24, 46-48) și să aștepte la Ierusalim „făgăduința Tatălui” (*Luca* 24, 49). Această făgăduință se referă la revărsarea Duhului Sfânt asupra lor, potrivit textului din *Faptele Apostolilor* 1, 4-5. Din cartea *Faptele Apostolilor* suntem încunoștințați că Cei Unsprezece erau adunați în camera de sus în așteptarea Pogorârii Duhului Sfânt și „într-un cuget, stăruiau în rugăciune împreună cu femeile și cu Maria, mama lui Iisus, și cu frații Lui” (*Faptele Apostolilor* 1, 14). Aceasta este prezentarea primei comunități de credincioși, despre care Sf. Luca spune că era alcătuită din 120 de persoane (*Faptele Apostolilor* 1, 15). Însă aceste 120 de persoane nu sunt definite nici ca fiind „ucenici”, nici ca făcând parte dintre cei care i-au urmat lui Hristos, ci ca fiind *adelphói*, „frați” (*Faptele Apostolilor* 1, 15). Pentru Sf. Luca acesta este nucleul originar al comunității creștine. Iisus și-a încheiat misiunea Sa pământească, iar, de acum, comunitatea creștină își începe propria existență sub călăuzirea Duhului Sfânt, propovăduind și desfășurând o intensă activitate misionară.

Termenul *mathētái* este folosit și în *Faptele Apostolilor* pentru a-i indica pe cei care au crezut și mărturisit că Hristos a murit și a înviat, devenind membrii Bisericii care s-a născut la Cincizecime în urma Pogorârii Duhului Sfânt.

Acest termen, folosit la plural, are pentru Sf. Luca o valență ecleziologică²² și este folosit pentru a-i desemna pe creștinii care trăiau în Ierusalim, la Damasc, sau la Antiohia Siriei. Este clar că ei nu fuseseră aleși personal de Mântuitorul și nu-L urmaseră în timpul activității Sale publice, ci erau persoane care în urma propovăduirii apostolice s-au convertit și au crezut în Iisus Hristos.

Este caracteristic ceea ce se spune în *Faptele Apostolilor* 11, 26: pentru prima dată la Antiohia Siriei ucenicii s-au numit „creștini” (cf. *Faptele Apostolilor* 11, 26; 26, 28). Cei doi termeni „ucenic” și „creștin” devin sinonimi în primele decenii ale creștinismului, și la aceștia se pot adăuga și alți termeni folosiți în cartea *Faptelor*: „cei care au crezut” (*Faptele Apostolilor* 2, 44; 4, 32; 18, 27; 19, 18; 21, 20, 25; 22, 19), „frații” (cf. *Faptele Apostolilor* 1, 15; 9, 30; 10, 23; 11, 1, 12, 29; 12, 17 etc), „sfinții” (cf. *Faptele Apostolilor* 9, 13.32.41; 26, 10), „prietenii” (cf. *Faptele Apostolilor* 27, 3).

Sf. Luca este unicul scriitor al Noului Testament care folosește forma feminină *mathétria*, când se referă la Tavita din Iope, pe care Sf. Petru a înviat-o din morți (*Faptele Apostolilor* 9, 36). În afara Evangheliilor și a *Faptelor Apostolilor*, termenul *mathētái* nu mai apare în niciun alt text al Noului Testament²³.

După aceste câteva adnotări generale, vom încerca să deslușim din cartea *Faptele Apostolilor* care este viziunea Sf. Luca despre condiția ucenicului din perioada Bisericii;

²² Cf. A. BARBI, „I Dodici e i discipoli negli Atti”, în: *DSBP*, vol. IV, p. 146.

²³ Cf. J.A. FITZMYER, *Luca Teologo...*, p. 96; vezi și P. NEPPER-CHRISTENSEN, „Mathētēs”, în: H. BALZ, G. SCHNEIDER (eds.), *Dizionario Esetico del Nuovo Testamento (DENT)*, vol. II, Brescia, Paideia, 1998, col. 240-246.